

Tore Stavlund

FRAVÆRETS HJEMSØKTE TOMHET – ET SONISK PORTRETT AV HØYBLOKKA

Tore Stavlund (f. 1976) er litteraturviter og prosjektleder i Aschehoug Undervisning. Han har skrevet om musikk og litteratur i en rekke magasiner, antologier og kataloger. Hans siste bok var *Melk. En romodyssé* (Milk. A Space Odyssey), Cappelen Damm, 2016.

Alt som har å gjøre med de forferdelige hendelsene den 22. juli 2011, er vanskelig. Å nærme seg det som skjedde, er som å åpne en Pandoras krukke som all verdens uhygge og plage sveller ut av, og det skal mot til å holde krukken åpen lenge nok til at også håpet får slippe ut. Så la oss snevre inn konteksten og gå rett til utgangspunktet for lydkunstner og komponist Alexander Rishaugs verk *Y* (59° 54' 54.76" N 10° 44' 46.03" Ø): det psykoakustiske landskapet i den tomme Høyblokka slik den i dag står og ruver over Regjeringskvartalet. Som en monumental minnestein over maktens byråkratiske urokkelighet, og kanskje også dens hjelpeløshet.

Det finnes et før og et etter: Jurist og forfatter Aina M. Ertzeid var på jobb i åttende etasje i Høyblokka da den en sommerstille fredag sent i fellesferien ble utsatt for terrorangrepet. I romanen *15:25*¹ skriver hun om hvor vanskelig det er å forsone seg med det som skjedde. I boka beskriver hun også Høyblokkas indre liv. Hun skildrer byråkrater og saksbehandlere, avdelingsledere og statsråder, deres intriger og uoverensstemmelser, deres arbeidsinnsats og festivitas. Tilsynelatende et vanlig kontormiljø, men også en del av embetsverket rundt landets politiske maktsentrum. Det massive bygget på femtiseks meter og sytten etasjer, tegnet av arkitekt Erling Viksjø og konstruert i naturbetong, har siden det sto ferdig i 1958, huset Statsministerens kontor i de fem øverste etasjene og justisdepartementet i de øvrige. Ertzeid skriver: «I øverste etasje møttes regjeringen til konferanser, og statsbesøk ble tatt imot og vist den storslagne utsikten over byen.» Den skjebnesvangre fredagen var det derimot lite som skjedde.

Hun skal jobbe i én time til og deretter trene. (...) Treningsbaggen står klar ved døren. (...) Hun hører et glass bli satt på kjøkkenbenken, deretter effektive skritt bortover gangen og noen som roper noe. Et par kontorer bortenfor har to kollegaer en samtale. Oppvaskmaskinen går.

I den døsig stillheten som preger kontorlandskapet, bærer lyden av hverdagstrivialiteter uanstrengt gjennom korridorene. Men så:

Et dypt drønn. En vind farer gjennom rommet. Bygget løftes opp og faller ned igjen. Noe støter henne i magen. Vinduene knaker. Et brak. Støv over alt, i munnen og halsen. Hun kan ikke se. Vondt i brystet. Hun får ikke puste. Er det gift? Gass? Dør hun nå?

Hun kommer seg ut i trappeoppgangen:

Brannalarmen skjærer gjennom bygget (...) skingrer, gir gjenlyd i den tomme trappeoppgangen. (...) Knust betong. Ruiner. Fra taket henger ledninger og avrevne rør. Innover mot resepsjonsområdet er alt mørkt. Ytterveggene er blåst vekk.

Utenfor er Regjeringskvartalet omgjort til et postapokalyptisk kaos. Overalt er det knuste vinduer. Fra himmelen daler det papirer. Åtte personer er omkommet, hvorav seks var ansatt i bygget og befant seg i inngangs- og resepsjonsområdet i første etasje, mens to personer var tilfeldig forbigående, ni er alvorlig skadet og hundrevis påvirket psykisk eller fysisk. Og da har vi ikke regnet med de ufattelige hendelsene på Utøya. Men dit skal vi ikke. Vi skal holde oss ved Høyblokka. Åtte år senere står den der som et utskrappt skall, ryddet og sanert, strippet for all makt. I oktober 2017 fikk Alexander Rishaug tillatelse til å tilbringe et par netter der inne med opptaksutstyret sitt. Jeg kan se ham for meg vandrende rundt i øde korridorer utstyrt med mikrofoner på leting etter Høyblokka's psykoakustiske tilstand. Av og til stopper han opp og værer, søker med ørene etter nesten uhørbare lyder, firer små mikrofoner ned i rørsystemer eller lirker dem inn i hulrom, fester kontaktmikrofoner til overflater, lar dem høre hva øret ikke kan fange opp. Dokumenterer byggets resonans, dets komatøse åndedrett.

Interiørbilde, H-blokka

Rishaug knytter seg til en tradisjon innen lydkunsten med utgangspunkt i arbeidene til den kanadiske komponisten og lydteoretikeren R. Murray Schafer. Hans bok *Our Sonic Environment and The Soundscape. The Tuning of the World* fra 1977 er et sentralt verk i den økofilosofiske tradisjonen med å gjøre opptak av lydmiljøer. Det var nødvendig, mente Schafer, å konservere autentiske lydmiljøer, både urbane og rurale, og med det bidra til utvidet forståelse av hvordan lydmiljøer utvikler seg over tid. Et nærliggende eksempel i denne sammenhengen er den spanske lydkunstneren og økologen Francisco Lopez' opptak fra World Trade Centre i New York², gjort i februar og mars 2001, altså rett før terrorangrepet i september, der opptak fra maskinrom, heissjakter og ventilasjonssystemer utgjør råmateriale for et sonisk portrett av bygningene. Ikke med det sagt at opptakene var ment å være en autentisk representasjon av bygningene. Lopez avviser kategorisk at et lydopptak bare er en representasjon av sin kilde, og argumenterer for at den er en selvstendig kreativ handling med et autonomt resultat. Hadde det ikke vært for den konseptuelle kontekstualiseringen i presentasjonen av lydopptakene, kunne ikke lytteren koble dem til deres kilder.

² Francisco Lopez, *Buildings (New York)*, V2_Archif, 2001.

Det samme kan vi si om det håndfaste resultatet av Rishaug's arbeid med Y (59° 54' 54.76" N 10° 44' 46.03" Ø), en vinylutgivelse med en suite av åtte spor, hvert på presis åtte minutter. Sporene åpner alle med stillhet før en mild, hvit støy får vokse fram og gjøre seg større og større inntil det har oppnådd en omfavnende tilstedeværelse som deretter fader ut igjen. Gjennom verksnavn – en kombinasjon av Y-blokkas «Y» og Høyblokkas koordinater – og sportitler – prosaiske referanser til klokkeslett og lokasjon for opptakene – danner tid og sted formale premisser for komposisjonene. Det er likevel ingenting ved det presenterte lydbildet som i seg selv peker direkte tilbake på sin opprinnelse. For eksempel inneholder ikke «Høyblokka – Kjøkken, 15 etasje, kl 07.31, 29.10.17» lyd vi forbinder med et kjøkken. Heller ikke i «Høyblokka – Statsministerens kontor, 17 etasje, kl 06.35, 29.10.17» er det noe som skaper bilder av Statsministerens kontor tidlig om morgenen. Heri finnes verkets tvist. Gjennom de prosaiske titlene blir vi forledet til å fylle komposisjonene med forventninger om noe gjenkjennbart, for så å innse – ikke uten et grøss – at forventningene aldri vil kunne bli imøtekommet. For hva finnes inne i Høyblokka om ikke fravær og tomhet? Nettopp. Og det er en dobbelt hjemstøkt tomhet. På den ene siden hjemstøkt av livet slik det er skildret i Ertzeid roman, maktens embetsverk, og på den annen av den uhyggelige påminnelsen om hvilken ondskap som beveger seg blant oss, og hva den er kapabel til å gjøre. Det er denne hjemstøkte tomheten Rishaug har hentet ut og presenterer for oss i sitt soniske portrett av Høyblokka.

Lydmiljøer forandrer seg over tid og bør derfor dokumenteres for ettertiden, argumenterte R. Murray Schafer. Y (59° 54' 54.76" N 10° 44' 46.03" Ø) er således, slik verket tar opp i seg Høyblokkas psykoakustiske tilstand, et betimelig stykke arbeid. For snart er denne tilstanden historisk. Om noen år skal administrasjonen av Norge og Statsministerens kontor igjen inn i blokka og da attpåtil med fire nye etasjer til rådighet (dette i motsetning til Y-blokka som ubønnhørlig er regulert for riving).

